

David Hume
Essays & Verhandelingen

Een selectie

Vertaald en ingeleid door Ton Vink

DAMON

*I might perhaps pretend, as well as others, to complain of Fortune;
but I do not, and should condemn myself as unreasonable, if I did.*

David Hume, aan zijn jeugdvriend Michael Ramsay, 1751.

Inhoud

Inleiding	11
Mijn Leven <i>My Own Life (1776, 1777)</i>	25
Sombere Overpeinzingen van een Scepticus <i>A Treatise of Human Nature. Book I. Of the Understanding.</i> <i>Conclusion of this book (1739)</i>	35
Over de Oorsprong van de Overheid <i>Of the Origin of Government (1777)</i>	47
Over de Waardigheid van de Menselijke Natuur <i>Of the Dignity or Meanness of Human Nature (1741, 1777)</i>	52
De Epicureër <i>The Epicurean (1742, 1777)</i>	59
De Stoïcijn <i>The Stoic (1742, 1777)</i>	67
De Platonist <i>The Platonist (1742, 1777)</i>	76
De Scepticus <i>The Sceptic (1742, 1777)</i>	80
Over het Treurspel <i>Of Tragedy (1757, 1777)</i>	102

Over Luxe en Verfijning	112
<i>Of Refinement in the Arts (1752, 1777)</i>	
Over de Idee van een Noodzakelijk Verband	126
<i>Of the Idea of Necessary Connexion (1748, 1777)</i>	
Over Vrijheid en Noodzakelijkheid	144
<i>Of Liberty and Necessity (1748, 1777)</i>	
Over het Verstand van Dieren	167
<i>Of the Reason of Animals (1748, 1777)</i>	
Over Wonderen	171
<i>Of Miracles (1748, 1777)</i>	
Over de Algemene Beginselen van de Moraal	193
<i>Of the General Principles of Morals (1751, 1777)</i>	
Over het Morele Gevoel	200
<i>Concerning Moral Sentiment (1751, 1777)</i>	
Over Zelfdoding	210
<i>Of Suicide (1755, 1777)</i>	
Over de Onsterfelijkheid van de Ziel	221
<i>Of the Immortality of the Soul (1755, 1777)</i>	
Bibliografisch Nawoord	231
Eindnoten	234

Inleiding¹

De Wereld der Letteren

David Hume (1711-1776) heeft zich in zijn geschriften begeven op een keur aan terreinen, terreinen die in zijn dagen lang niet zo netjes van elkaar gescheiden waren als vandaag de dag. Filosofie, geschiedenis, economie, politiek, antropologie, esthetiek, religie, en zo voort. Hoewel Hume vooral een reputatie vestigde als filosoof en historicus, begaf hij zich als auteur op al deze terreinen. Zijn interesse was dan ook vanaf het begin zeer breed en wat hem voor ogen stond was een carrière als onafhankelijk ‘man of letters’, en niet zozeer als een gespecialiseerde maar daarmee ook beperkte ‘beroepsfilosoof’.² Daarin slaagde hij wonderwel, getuige zijn reputatie als filosoof en historicus.

Die brede belangstelling ontstond al in zijn jonge jaren en heeft hem nooit verlaten. Zoals hij in zijn korte autobiografie laat weten:

Ik volgde met goed resultaat het gebruikelijke onderwijs en werd al vroeg gegrepen door een bijzondere voorliefde voor de wereld

---

1 [De noten en opmerkingen van de vertaler/inleider staan tussen vierkante haken. Wat de noten van Hume betreft volg ik zijn eigen gewoonte zoals in de laatste door Hume gecorrigeerde postume editie uit 1777: korte noten als genummerde voetnoten, lange – soms behoorlijk lange – noten als gealfabetiseerde eindnoten.]

2 [Zie bijvoorbeeld de bijdragen op dit vlak van James Harris in zijn *Hume. An Intellectual Biography*. Cambridge: Cambridge U.P. 2015, alsmede *Hume. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford U.P. 2021.]

der letteren, een voorliefde die mijn hele leven is blijven bestaan en die bron van mijn grootste genoegens is geweest.³

En hoewel hij als jongste zoon geacht werd zich via een rechtenstudie voor te bereiden op een maatschappelijke carrière, laat hij aansluitend weten: “zelf voelde ik echter een diepe afkeer van alles, behalve filosofie en algemene ontwikkeling.”

De familie Home⁴ woonde op het landgoed Ninewells, buiten Edinburgh, waar David ook opgroeide. Voor de bevalling – in die tijd zeker niet zonder risico voor moeder en kind – werd de voorkeur gegeven aan een verblijf te Edinburgh waar David dan ook geboren werd, op 26 april 1711⁵. Ninewells bleef daarna Hume’s thuisbasis tot zijn besluit in 1751 om eigen huisvesting in Edinburgh te zoeken, waarheen hij in 1752 verhuisde. Hij overleed aldaar in 1776.

Voor een uitgebreide schets van Hume’s leven verwijs ik graag naar mijn *Een leven als ‘man of letters’. Biografie van David Hume* (Damon 2022).

Na deze Inleiding volgt hier eerst (de vertaling van) Hume’s zeer korte autobiografie *My Own Life*, waarvan Hume had bepaald dat die opgenomen diende te worden in toekomstige edities van zijn werken, dat wil zeggen van *The History of England* en van zijn *Essays and Treatises on Several Subjects*.⁶ De eerstvolgende uitgave werd echter een postume editie van *Essays and Treatises*, weliswaar

---

3 [Hume’s korte autobiografie *My Own Life* is o.a. opgenomen in de uitgave van zijn brieven: Greig, J.Y.T. *The Letters of David Hume* 2 vols. Oxford: Oxford U.P. 1932, repr. New York/London: Garland Publ. 1983. Hierna geciteerd als ‘Letters I’ en ‘Letters II’ plus paginanummer. *My Own Life* is opgenomen in Letters I, p. 1-7. Deze passage: p.1.]

4 [David paste de toen nog geldende Juliaanse kalender later aan de uitspraak ervan aan: Hume.]

5 [Volgens de toen nog geldende Juliaanse kalender (gehandhaafd tot 1752). Volgens de huidige Gregoriaanse kalender valt zijn geboortedag op 7 mei.]

6 [Aldus Hume aan zijn uitgever in een brief, geschreven vanuit Bath, gedateerd 8 juni 1776 (Letters II, p. 323).]

voorzien van de laatste correcties van Hume, maar zonder *My Own Life*. *My Own Life* verscheen voor het eerst in maart 1777, aangevuld met een verslag door Adam Smith van Hume's laatste dagen⁷.

My Own Life, door Hume kort voor zijn dood geschreven, valt eigenlijk vooral op door wat er *niet* in staat. Niets over de vele wederwaardigheden in zijn leven, niets over zijn vele vriendschappen, niets over de conflicten waarin hij verzeild raakte, niets over zijn gemiste universitaire carrière, en zo voort. Hume beschouwde zijn verlangen naar een naam in de wereld der letteren en zijn streven naar financiële onafhankelijkheid als de voornaamste drijfveer van zijn leven. Daarom *wel* aandacht voor het uitkomen van zijn diverse publicaties en het – in zijn ogen – doorgaans ontbreken van voldoende (onmiddellijk) succes. *Wel* aandacht voor enkele bijzondere publieke functies die hij vervulde. *En* aandacht voor de zeer ruime financiële onafhankelijkheid, voortvloeiend uit de verkoop van zijn – dus wel degelijk succesvolle – publicaties en uit de vermelde publieke functies. Tenslotte *ook* aandacht voor de groeiende waardering en reputatie die tegen het eind van zijn leven zijn deel werd. Vandaar zijn verwijzing naar de vele tekenen die erop wezen dat zijn literaire reputatie eindelijk extra glans verkreeg.

Essays en Verhandelingen

Begin 1739 waren de eerste twee delen van Hume's *A Treatise of Human Nature* verschenen (*Of the Understanding* en *Of the Passions*) en eind 1740 volgde deel drie (*Of Morals*). De *Treatise*, aldus Hume later, "rolde doodgeboren van de pers" en dat lag, zo lichtte hij in zijn brieven toe, primair aan de *wijze* van presenteren (de "manner") en niet aan de *inhoud* die werd gepresenteerd (de "matter").

---

7 [Er verscheen een pre-print in *The Scots Magazine*, January 1777, Vol. 39, pp. 1-7.]

Al in 1741 verscheen het eerste deel van Hume's *Essays, Moral and Political*. Deel twee (korte tijd later al gevolgd door een tweede druk van deel een!) verscheen in 1742. Dat betekent dat Hume al in de jaren van het uitkomen van zijn *Treatise* bezig geweest moet zijn met het schrijven van zijn essays. Dat valt ook wel af te leiden uit het voorbericht dat hij deze eerste uitgave meegaf:

De meeste van deze essays zijn aanvankelijk geschreven om als wekelijkse bijdragen te verschijnen, met daarbij tijdschriften als *The Spectator* en *The Craftsman* als voorbeeld voor ogen. Maar nadat ik daarvan deels uit luiheid deels uit gebrek aan vrije tijd had afgezien, en omdat ik toch mijn schrijftalenten wilde beproeven alvorens mij weer te wagen aan meer substantiële producties, kwam ik in de verleiding deze bescheiden stukken aan het oordeel van het publiek voor te leggen. Zoals de meeste nieuwe auteurs, moet ik bekennen enige zorg te ervaren aangaande het succes van mijn werk. Maar één ding vergroot daarbij mijn gevoel van zekerheid: dat de lezer weliswaar negatief kan oordelen over mijn capaciteiten maar dat hij naar ik hoop zal instemmen met mijn gematigdheid en onpartijdigheid in mijn wijze van omgaan met politieke kwesties. En zolang mijn morele karakter niet in twijfel wordt getrokken, ben ik in staat om met des te minder zorg mijn kennis en kunde te onderwerpen aan het strengste oordeel en onderzoek. Maatschappelijke verantwoordelijkheid zou ons ertoe moeten brengen van ons lezerspubliek te houden, een gelijke genegenheid voor al onze landgenoten te koesteren, en niet de helft te verafschuwen, onder het voorwendsel van het geheel te houden. Dit soort partijdigheid heb ik bewust zo veel mogelijk vermeden, en ik hoop dat deze aanpak aanvaardbaar zal zijn voor de gematigde lezer uit beide kampen en tegelijkertijd de fanatiekelingen zal afschrikken. De lezer moet daarbij niet zoeken naar een onderliggend verband tussen deze essays, maar moet elk ervan beschouwen als een op zichzelf staand werk. Deze benadering hoort bij het essay en is wellicht als minder strikte wijze van schrijven een

voordeel voor zowel auteur als lezer, door hen te vrijwaren van de noodzaak tot langdurige inspanning en aandacht.⁸

Nadat Hume in 1752 een nieuwe bundel essays had uitgebracht onder de titel *Political Discourses* ging hij ertoe over zijn verzamelde publicaties uit te brengen onder de overkoepelende titel *Essays and Treatises on Several Subjects*, dat wil zeggen *Essays en Verhandelingen over Uiteenlopende Onderwerpen*. De eerste uitgave van deze *Essays en Verhandelingen* verscheen in 1753 en in de jaren daarna verschenen er diverse nieuwe edities, soms in één band, soms in twee banden, soms in vier (kleine) banden, totdat Hume zich definitief vastlegde op een uitgave in twee banden, waarvan de laatste nog door hem gecorrigeerde versie postuum verscheen in 1777. Ook met de inhoud en de volgorde van de *Essays en Verhandelingen* heeft Hume in de loop der jaren geëxperimenteerd, om tenslotte op de door hem gewenste definitieve inhoud en volgorde uit te komen.

Daarbij kan het geen kwaad te bedenken dat Hume in de jaren 1754-1762 ook nog zijn succesvolle zesdelige *The History of England* publiceerde.⁹ Die *History of England* was voor Hume een groot en omvangrijk werk waarvoor hem, dankzij zijn functie van bibliothecaris, de vele banden van de Advocates Library te Edinburgh ter beschikking stonden. Vergeleken daarmee zag hij zijn filosofische en literaire producties in die jaren duidelijk als *essays*, steeds te beschouwen “als een op zichzelf staand werk”. Vandaar dat de herschreven versie van het eerste boek van de *Treatise, Of the Understanding*, die we nu kennen als *An Enquiry concerning Human Understanding*, oorspronkelijk in 1748 als bun-

---

8 [Zie: <https://davidhume.org/texts/emp/ad1741> voor dit voorbericht.]

9 [*The History of England* droeg in belangrijke mate bij aan zijn reputatie. Het bleef de standaard geschiedenis van Engeland voor de negentiende eeuw. De huidige editie, gebaseerd op de definitieve editie van 1778: *The History of England. From the invasion of Julius Caesar to the revolution of 1688*. Indianapolis: Liberty Fund, 1983 (6 vols.).]

del essays verscheen, onder de titel *Philosophical Essays concerning Human Understanding*. En naar de te herschrijven versie van boek drie, *Of Morals*, die we nu kennen als *An Enquiry concerning the Principles of Morals* verwees Hume aanvankelijk ook steeds als *Moral Essays*, getuige bijvoorbeeld zijn brief aan Henry Home, juni 1745, waarin hij onder meer laat weten:

Ik heb genoeg vrije tijd om te lezen, maar momenteel onvoldoende om te schrijven. Ik ben echter zeker van plan om verder te gaan met de filosofische en morele essays, waarover ik je verteld heb.¹⁰

Van Essay naar Onderzoek

Die “filosofische en morele essays” werden door Hume uiteindelijk gepresenteerd onder de noemer van “een onderzoek”. Dat Hume de ‘overstap’ maakte van *essay* naar *enquiry* heeft alles te maken met het gevoel van ontevredenheid dat hem bleef achtervolgen wat betreft de gang van zaken rond zijn jeugdwerk, zijn “doodgeboren” *Treatise of Human Nature*.

Om die reden bracht hij de drie ‘nieuwe’, maar op uiteenlopende tijdstippen verschenen ‘herschreven’ versies van de drie boeken van de *Treatise* alsnog bij elkaar: *An Enquiry concerning Human Understanding* (uit 1748, voor Boek Een van de *Treatise*), *A Dissertation on the Passions* (uit 1757, voor Boek Twee) en *An Enquiry concerning the Principles of Morals* (uit 1751, voor Boek Drie). Al eerder had Hume in verband met deze ‘herschrijving’ laten weten: “De filosofische beginselen blijven dezelfde.”¹¹ Het falen van de *Treatise* lag voor hem immers aan de “manner” en niet aan de “matter”.

---

10 [New Letters of David Hume. Klibansky & Mossner (eds). Oxford: Oxford University Press, 1954; repr. New York/London: Garland Publ. 1983, p.18.]

11 [Letters I, p. 158.]

Samen met *The Natural History of Religion* vormden deze stukken vanaf 1758 de inhoud van Band Twee van *Essays en Verhandelingen over Uiteenlopende Onderwerpen*. Band Een bestond uit de bijeengebrachte *Essays, Moral, Political, and Literary*. Voor alle duidelijkheid voorzag Hume kort voor zijn dood Band Twee ook nog van de bekende ‘Advertisement’ waarin hij expliciet afstand neemt van de *Treatise* en de in deze Band Twee opgenomen stukken daarvoor in de plaats stelt.

Daarmee komt het ‘verzamelde werk’¹² van Hume eigenlijk neer op de volgende onderdelen: allereerst zijn *A Treatise of Human Nature*, waar Hume zelf dus afstand van nam (een stap waar het nageslacht anders over denkt). Dan zijn zesdelige *The History of England*, gevolgd door de *Essays and Treatises on Several Subjects* in twee banden (inclusief de ‘herschreven’ *Treatise*). En tenslotte de ook door Hume gewenste aanvulling met de in 1757 teruggetrokken essays *Of the Immortality of the Soul* en *Of Suicide* én met – voor Hume zonder meer de kers op zijn publicitaire taart – zijn *Dialogues concerning Natural Religion*¹³.

Een Selectie toegelicht

In een van zijn teruggetrokken essays – heel toepasselijk “Over het Schrijven van Essays” uit 1742 – maakt Hume ook nog iets duidelijk over wat hem bij het schrijven van zijn essays beweegt:

---

12 [Digitaal beschikbaar op <https://davidhume.org>. Daarnaast zijn er meer en minder serieuze gelegenheidsstukken zoals: “An Abstract of a Book Lately Published” (1740); “A Letter from a Gentleman to His Friend in Edinburgh” (1745); “A true account of the behaviour and conduct of Archibald Stewart: Esq. late Lord Provost of Edinburgh. In a letter to a friend” (1748) en “The Petition of the Grave and venerable Bellmen (or Sextons) of the Church of Scotland, to the Hon. House of Commons” (1751).]

13 [*Gesprekken over de Natuurlijke Religie*. Vertaald en ingeleid door Ton Vink, Budel: Damon, 2005.]

Mijn Leven

18 april 1776

Het is niet eenvoudig lang over jezelf te spreken, zonder verwaand over te komen. Om die reden houd ik het kort. Dat ik mijn leven op papier wil zetten kan sowieso als een teken van ijdelheid beschouwd worden, maar daar staat tegenover dat dit verhaal weinig meer zal bevatten dan de geschiedenis van mijn geschriften, aangezien ik vrijwel mijn volledige leven gewijd heb aan literatuur en aanverwante zaken. Daar komt nog bij dat het eerste succes van de meeste van mijn werken niet direct aanleiding gaf tot vertoon van ijdelheid.

Ik ben geboren op 26 april 1711, oude tijdrekening, te Edinburgh. Ik stam uit een familie van goede komaf, zowel van vaders- als van moederszijde. Mijn vaders familie is een tak van het grafelijk huis 'Home' of 'Hume' en mijn voorouders zijn al enkele generaties lang eigenaar van het landgoed dat mijn broer nu bezit. Mijn moeder was een dochter van Sir David Falconer, president van de rechtbank en de titel van 'Lord Halkerton' verviel door overerving aan haar broer.

Mijn familie was echter niet rijk en mijn erfdeel als jongere broer was overeenkomstig het landelijk gebruik zeer bescheiden¹⁷. Mijn vader, een begaafd man, stierf toen ik nog een baby was, als gevolg waarvan ik samen met een oudere broer en een zus achterbleef onder de zorg van onze moeder. Zij was een zeer bijzondere vrouw en

---

17 [Volgens het geldend recht in die tijd ging het overgrote deel van het familiebezit over in handen van de oudste zoon, om versnippering te voorkomen.]

hoewel zij jong en knap was richtte zij zich volledig op de opvoeding en het onderwijs van haar kinderen. Ik volgde met goed resultaat het gebruikelijke onderwijs en werd al vroeg gegrepen door een bijzondere voorliefde voor de wereld der letteren, een voorliefde die mijn hele leven is blijven bestaan en die bron van mijn grootste genoegens is geweest. Mijn leergierige aanleg, mijn ernst en mijn ijver, deden bij mijn familie het idee postvatten dat de advocatuur het juiste beroep voor me zou zijn; zelf voelde ik echter een diepe afkeer voor alles, behalve filosofie en algemene ontwikkeling. En terwijl iedereen dacht dat ik mij bezig hield met Voet en Vinnius¹⁸, waren Cicero en Vergilius de auteurs die ik stiekem verslond.

Mijn zeer beperkte middelen waren echter ontoereikend om mijn leven blijvend op die manier in te richten, waar nog bij kwam dat mijn gezondheid enigszins te lijden had onder mijn al te grote ijver en inspanning. Om die redenen zag ik mij uiteindelijk genoodzaakt een, zij het zwakke, poging te doen tot grotere maatschappelijke activiteit. In 1734 vertrok ik naar Bristol, met op zak enkele aanbevelingsbrieven, gericht aan belangrijke zakenlui. Maar binnen een paar maanden bleek dat bestaan voor mij totaal ongeschikt. Ik maakte de oversteek naar Frankrijk, met de opzet mijn studie en onderzoek voort te zetten in de afzondering van het platteland; daar stippelde ik voor mijzelf het levensplan uit, waar ik mij sedertdien steeds met succes aan heb gehouden. Ik nam mij voor de beperktheid van mijn middelen van bestaan te compenseren door een zeer streng en zuinig regime teneinde mijn onafhankelijkheid te bewaren, en om mij verre te houden van alle bezigheden, met uitzondering van de verbetering van mijn talenten op literair gebied.

Gedurende mijn verblijf te Frankrijk, eerst te Reims maar voornamelijk te La Flèche in Anjou, schreef ik mijn *Treatise of Human Nature*. Na drie aangename jaren stak ik in 1737 weer over naar Londen. Eind 1738 publiceerde ik mijn *Treatise* en reisde aansluitend

---

18 [Voet (1647-1713) en Vinnen (1588-1657) waren Nederlandse juristen uit de zeventiende eeuw en volgelingen van Hugo Grotius (1583-1645).]

af naar mijn moeder en mijn broer die in zijn buitenhuis verbleef en daar op verstandige en succesvolle wijze zijn vermogen beheerde.

Zelden had een literair product minder succes dan mijn *Treatise of Human Nature*. Het rolde *doodgeboren van de pers* en trok nog niet eens voldoende aandacht om ook maar een vaag gemompel onder geloofsfanatici te veroorzaken. Maar opgewekt en optimistisch als ik van nature was, kwam ik deze tegenslag spoedig te boven en vervolgde met veel inzet mijn studie, levend op het platteland. In 1742 verscheen te Edinburgh het eerste deel van mijn *Essays*, een werk dat positief werd ontvangen, waardoor ik mijn eerdere teleurstelling snel vergat. Ik bleef bij mijn moeder en broer op het platteland wonen en hernieuwde in die tijd mijn kennis van het Klassieke Grieks dat ik in mijn jeugd te zeer verwaarloosd had.

In 1745 werd ik door de Markies van Annandale benaderd om hem in Engeland gezelschap te houden. Daarbij bemerkte ik dat ook de vrienden en familie van deze jonge edelman graag zagen dat ik hem onder mijn hoede zou nemen omdat zijn geestelijke en lichamelijke gezondheid een dergelijke maatregel vereiste. Ik was zijn gouverneur voor een periode van twaalf maanden. Mijn aanstelling voor die periode zorgde voor een aanzienlijke vermeerdering van mijn bescheiden vermogen.

Vervolgens ontving ik een uitnodiging van generaal St. Clair om hem als secretaris te vergezellen op zijn expeditie die aanvankelijk gericht was tegen Canada, maar tenslotte eindigde in een aanval op de kust van Frankrijk. Het volgende jaar, 1747, nodigde de generaal mij uit hem in dezelfde hoedanigheid te vergezellen op zijn diplomatieke missie naar het hof van Wenen en Turijn. Ik droeg daarbij het officiersuniform en werd aan het hof geïntroduceerd als *aide de camp* van de generaal, samen met Sir Harry Erskine en kapitein Grant, nu generaal Grant. In de loop van mijn bestaan zijn deze twee jaar eigenlijk de enige echte onderbreking van mijn studies geweest. Ik heb ze op aangename wijze in goed gezelschap doorgebracht, en samen met mijn zuinigheid zorgden mijn benoemingen ervoor dat ik een mate van rijkdom verwierf die in mijn ogen neerkwam op onafhankelijkheid, al reageerden mijn vrienden op mijn